

GLOBALIZACIJA FINANSIJSKIH TRŽIŠTA I NJEN UTICAJ NA PROMJENU STRATEGIJE UPRAVLJANJA PORTFOLIOM U POSLOVNIM BANKAMA

THE GLOBALIZATION OF FINANCIAL MARKETS AND ITS IMPACT ON CHANGE OF THE PORTFOLIO MANAGEMENT STRATEGY IN COMMERCIAL BANKS

Dražen Bojagić

Standard računovodstvene usluge d.o.o. Bijeljina, Bijeljina, Republika Srpska,
Bosna i Hercegovina
drazenbojagic49@gmail.com

Katarina Pavlović

Student osnovnih studija Fakulteta poslovne ekonomije Bijeljina, Bosna i Hercegovina
Bijeljina, Republika Srpska, BIH
katatina998@gmail.com

Apstrakt: Tradicionalni koncept bankarstva podrazumijevao je prikupljanje novčanih sredstava od suficitarnih subjekata i njihov plasman ka deficitarnim subjektima u cilju ostvarivanja zarade na razlici između aktivne i pasivne kamatne stope. U savremenom bankarskom poslovanju, banke pod uticajem globalizacije koju karakteriše visok stepen međubankarske konkurencije izlaze iz okvira tradicionalnih bankarskih poslova i dio svog finansijskog potencijala usmjeravaju u formiranje investicionog portfolija. Izborom i primjenom prave politike upravljanja investicionim portfoliom banke ostvaruju dobit, ali ne trebaju zanemariti prisutnu izloženost riziku koji prati poslovanje sa finansijskim instrumentima. Cilj ovog istraživanja je da pokaže kako poslovne banke kroz promjenu politike upravljanja odgovaraju na izazove savremenog globalnog finansijskog tržišta, sa posebnim osvrtom na domicilno bankarstvo. Istraživanje će obuhvatiti tradicionalno bankarstvo, razvoj finansijskih tržišta, karakteristike globalizacije, investiciono poslovanje banaka i rizik sa kojima se banke suočavaju, te politiku upravljanja aktivom i rizicima banaka u Bosni i Hercegovini.

Ključne riječi: globalizacija, finansijska tržišta, finansijski inženjering, kreditni i investicioni portfolio, upravljanje rizikom

Abstract: *The traditional concept of banking was based on the collection of monetary funds from natural and legal persons, and their placement towards the persons that required these monetary funds, in order to make a profit on the difference between the active and the passive interest rate. In modern banking, banks under the influence of globalization characterized by a high degree of interbank competition, come out of the traditional banking concept and direct part of their financial potential into the building of their investment portfolios. By choosing and applying the right policy for managing the investment portfolio the banks generate profit, but they shouldn't ignore the level of exposure to the risk associated with operations with financial instruments. The aim of this research is to show that commercial banks, through the change in management policy, respond to the challenges of the modern global financial market, with particular reference to the domicile banking. The research will include traditional banking, the development of financial markets, globalization characteristics, investment banking and the risks banks are facing with, as well as the policy of managing with assets and risks of banks in Bosnia and Herzegovina in general.*

Key Words: *globalization, financial markets, financial engineering, credit and investment portfolio, risk management*

UVOD

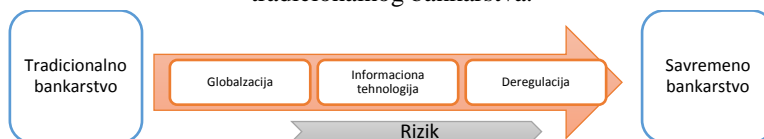
Banke su prve finansijske institucije koje su počele da posluju na međunarodnim tržištima. Početkom prve industrijske revolucije i kolonijalizma u Americi, Indiji i Australiji započinje period globalizacije koji je danas obuhvatio sve ekonomije svijeta. Sve to doprinjelo je kontinuiranom razvoju svjetske trgovine, stvaranju multinacionalnih korporacija i multinacionalnog bankarskog sektora. Uključivanjem u globalne procese banke su ostvarile ogroman profit, značajno povećale kapital i postale finansijske institucije sa ogromnim uticajem na razvoj finansijskog tržišta i društveno-političke procese u zemljama u kojima posluju. Pored banaka, u globalne finansijske procese uključuju se i druge finansijske institucije i sve zajedno, stvaraju globalno finansijsko tržište na kojem, pod uticajem konkurencije drugih finansijskih institucija banke mijenjaju strateški pristup poslovanju.

1. Tradicionalno bankarstvo i globalizacija

Primarni, tradicionalni bankarski posao je finansijsko posredovanje između subjekata koji posjeduju višak novčanih sredstava i onih kojima su potrebna dodatna novčana sredstva bilo za finansiranje većih investicionih projekata, startup ideja, obnavljanje proizvodnog procesa, kupovinu nekretnina, neke druge imovine ili bilo kojih drugih potreba gdje redovni prihodi nisu dovoljni za pribavljanje istih. Poslovi prikupljanja novčanih sredstava od suficitarnih subjekata predstavljaju pasivne bankarske poslove, gde banke da bi privukle novčana sredstva isplaćuju pasivnu kamatnu stopu. Tako koncentrisana i mobilisana novčana sredstva, banka plasira finansijski deficitarnim subjektima u vidu kredita, na koje naplaćuje aktivnu kamatnu stopu što predstavlja

aktivne bankarske poslove. Banka kao finansijski posrednik ostvaruje zaradu na osnovu razlike između aktivne i pasivne kamatne stope. U posljednjih nekoliko godina, tri faktora: globalizacija, informacione tehnologije i deregulacija, narušila su tradicionalnu ulogu banaka u finansijskom posredovanju i kao rezultat toga banke su se sve više okretale novim finansijskim aktivnostima koje karakterišu savremeno bankarstvo kako bi zadržale svoje finansijske pozicije.

Slika 1. Uticaj globalizacije, informacione tehnologije i deregulacije na napuštanje tradicionalnog bankarstva.

Izvor: Djelo autora.

1.1. Informaciona tehnologija

Jedan od sektora koji je najradikalnije izmjenjen primjenom informacione tehnologije svakako je bankarski sektor. Informaciona tehnologija (IT) učinila je bankarsko poslovanje znatno efikasnijim, otvorila je vrata novim tržištima, proizvodima i uslugama i znatno unaprijedila kanale njihove distribucije. Uvođenje informacione tehnologije u bankarstvu, zbog same prirode poslova sa novcem predstavljalo je zahtjevan proces. Bilo je neophodno osmisliti pouzdan i efikasan elektronski platni i obračunski sistem. Ulaganja u IT od samih banaka bila su ogromna a rezultati ulaganja najbolje su vidljivi kroz prednosti koje im pružaju RTGS platni sistemi (Real Time Gross Settlement), SWIFT (Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication) CLS (Continuous Linked Settlement) i drugi produkti informacione tehnologije. Današnje bankarstvo karakteriše primjena najsavremenijih proizvoda informacione tehnologije, u prvom redu interneta čiji se najveći doprinos ogleda u tome da bankarske usluge budu dostupne svima, u svakom momentu, bez fizičnog odlaska u banku. Banke su prvobitno imale odbojnost prema inovacijama koje donosi poslovanje na internetu ali su tokom vremena uvidjele da to nije prolazni fenomen nego sve više dio poslovne stvarnosti sa još većom perspektivom u budućnosti (R. Stankić, 2014). Ono što je važno istaći je to da je informaciona tehnologija omogućila stvaranje globalnog finansijskog tržišta, čime se znatno pooštrila međubankarska konkurencija gdje takođe i postepeno nestaju razlike između banaka, investicionih banaka, investicionih kompanija, osiguravajućih kompanija i drugih finansijskih organizacija. Sve to zahtjeva iznalaženje i primjenu novog strateškog pristupa banaka u poslovanju kako bi zadržale svoju finansijsku poziciju.

1.2. Deregulacija

U početku nastale kao finansijske institucije sa visokim stepenom specijalizacije, banke su nastojale diverzifikovati svoje aktivnosti. Nakon Velike depresije, koja je prema mnogim autorima djelimično izazvana špekulativnim aktivnostima banaka

usvojen je tkz. „Drugi Glass-Steagallov zakon“ kako bi se spriječio dalji kolaps komercijalnog bankarstva u SAD-u.

Ovaj Zakon razgraničio je aktivnosti komercijalnog i investicionog bankarstva i tipove banaka koje mogu obavljati iste. Banke su počele lobirati u Kongresu kako bi oslobodile ograničenja Glass-Steagalla, i u tome su uspjele krajem dvadesetog vijeka. Postavši globalni trend, deregulacija je otvorila vrata finansijskih tržišta za banke čime je podstaknuto smanjivanje tradicionalnog bankarstva uz očuvanje i jačanje konkurentne pozicije banaka, dopuštajući im da se prošire u profitabilnije, netradicionalne aktivnosti što je, sa druge strane, izložilo bankarski sistem dodatnim rizicima čineći ga znatno nestabilnijim.

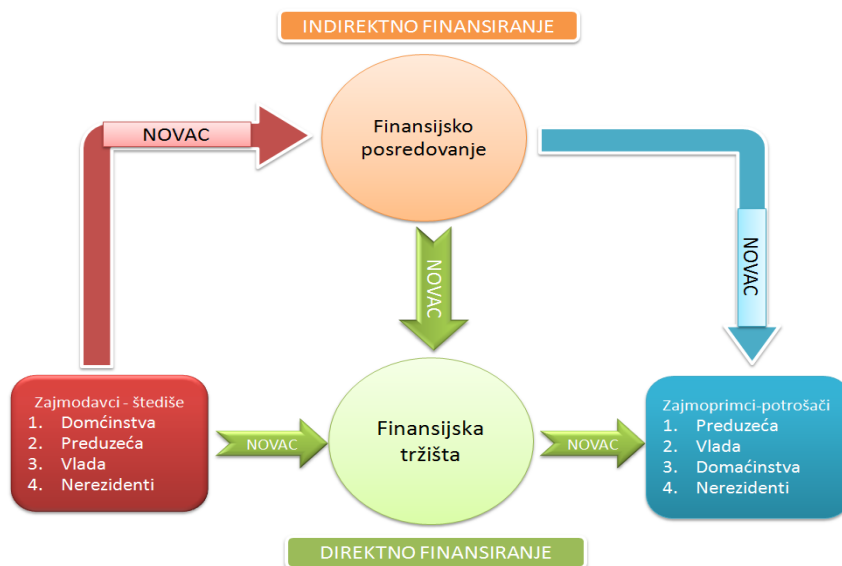
1.3. Globalizacija

Savremenu ekonomiju karakteriše globalno poslovanje. Sam pojam globalizacija predstavljen je kao slobodno kretanje ljudi, robe i kapitala u cilju sveopšteg razvoja zemalja, približavanja različitih kultura, unapređenje obrazovanja i informisanja kroz proces širenja granica koji teži ka sveobuhvatnosti i jedinstvenosti svijeta. Ekonomski, globalizacija predstavlja jednu „tržišnu utakmicu“ gdje su učesnici iste izloženi globalnoj konkurenciji te su zbog toga u obavezi da prate savremene trendove iz oblasti u kojoj posluju u cilju očuvanja svoje finansijske pozicije. Kao nosioci globalizacije javljaju se multinacionalne (MNC) i transnacionalne kompanije (TNC) koje su „postale veće“ od tržišta matičnih zemalja i zbog toga otvaraju svoje filijale i poslovne jedinice u zemljama širom svijeta kako bi povećale profit. Banke i ostale finansijske institucije prate poslovanje TNC i MNC kompanije iz matičnih zemalja. Primera radi, otvaranje proizvodnih postrojenja i prodajnih salona Fiat Chrysler-a pratile bi i Italijanske banke UniCredit, Intesa Sanpaolo i osiguravajuća kompanija Assicurazioni Generali.

Pored toga, banke, osiguravajuće kompanije, investicioni fondovi i ostale finansijske institucije koje raspolazu ogromnim kapitalom šire svoje poslovanje iz matičnih zemalja te tako stvaraju globalno finansijsko tržište. Globalizacija finansijskog tržišta je jedna od najrevolucionarnijih strukturnih promjena u svjetskoj ekonomiji tokom poslenjih nekoliko decenija. Finansijska globalizacija dovela je do integrisanja finansijskih tržišta što je omogućilo učesnicima da plasiraju ili prikupe novčana sredstva izvan matične zemlje. Sve to dovelo je do izrazitog povećanja brzine, veličine i opsega međunarodnog kretanja kapitala.

Veći bankarski subjekti, zbog svoje ekonomske moći, ekonomske veličine i visokih ekonomskih učinaka, imaju visoku sposobnost uticaja na razvoj finansijskog tržišta, što predstavlja jednu od prednosti finansijske globalizacije za zemlje u razvoju. Sa druge strane, nedostatak predstavlja rast multinacionalnog bankarskog i nebankarskog sektora, konkurenta domicilnim bankama koje, da bi zadržale svoje finansijske pozicije ulaze u rizične poslove što rezultira njihovim bankrotom.

Slika 2. Efekti globalizacije finansijskih tržišta na ulogu banke kao tradicionalnog finansijskog posrednika.

Izvor: Djelo autora, urađeno prema A. Vorobyev (2012).

Šema prikazuje dvije vrste finansiranja. U indirektnom finansiranju, banka je kao finansijski posrednik prikupljanja novčanih sredstva od suficitarnih subjekata i plasiranja deficitarnim subjektima. Od plasiranih sredstava banka stvara kreditni portfolio i zarađuje na razlici između aktivne i pasivne kamatne stope. Indirektno finansiranje je s'toga tradicionalni bankarski posao koji obavljaju poslovne banke. Razvojem finansijskih tržišta i berzi otvara se mogućnost direktnog finansiranja čime se zaobilazi kreditno zaduživanje kod poslovnih banaka. Uvidjevši to, poslovne banke su postale aktivni učesnici na finansijskim tržištima pružajući usluge ostalim učesnicima gdje ostvaruju zaradu u vidu provizije a sa druge strane, direktnim ulaganjem u finansijske instrumente stvaraju svoj investicioni portfolio. *Profitabilnost i likvidnost - dva su međusobno zavisna i inverzna faktora koja su povezana investicionim aktivnostima poslovnih banaka.* (A. Vorobyev, 2008). Ulaskom na finansijsko tržište banke su dodatno osnažile svoju finansijsku poziciju. Sa jedne strane dostupni su im dodatni izvori sredstava kada prikupljena sredstva od depozitara nisu dovoljna a sa druge strane neograničen broj finansijskih instrumenata za investiranje. Negativna strana svega toga je izlaganje bankarskog sistema dodatnim rizicima a samim tim i čitavog finansijskog sistema s'obzirom na ulogu i značaj banaka za isti.

2. Kreiranje i rizičnost portfolija poslovnih banaka u uslovima globalizacije

Najveći dio svojih sredstava poslovne banke plasiraju u vidu kredita. Uzimajući u obzir da krediti nisu likvidna imovina zbog dugog perioda otplate, banke dio svog

finansijskog potencijala plasiraju u hartije od vrijednosti i tako formiraju investicioni portfolio.

Višestruk je značaj formiranja investicionog portfolija za svaku poslovnu banku. Investicioni portfolio usmjeren je na stabilizaciju novčanog toka, povećanje vrijednosti kapitala, finansijskog položaja banke i, što je najvažnije, diverzifikaciju rizika. U slučaju opadanja prihoda od kreditnih operacija, dobit od poslovanja sa hartijama od vrijednosti može rasti i time stabilizovati poslovanje banke. Investicioni portfolijo je takođe i u funkciji održavanja likvidnosti. Banka u svakom trenutku može prodati hartije od vrijednosti na sekundarnom tržištu ili ih koristiti kao kolateral za kredit. Od velikog značaja je i fleksibilnost portfolija. Finansijski instrumenti se često mogu brzo prodati za restrukturiranje imovine banke u skladu sa trenutnim tržišnim zahtjevima ili novom regulativom (B. Hiriappa, 2008).

Investicioni portfolio banke treba da ispuni tri osnovna cilja: profitabilnost, likvidnost i redukovanje rizika. Postići zadovoljavajući nivo navedena tri parametra je najkompleksniji zadatak za menadžment investicionog portfolija. Veća profitabilnost zahtjeva sa jedne strane plasiranje sredstava, što je u suprotnosti sa likvidnosti a sa druge strane proporcionalno je riziku jer ulaganje u hartije od vrijednosti sa većom stopom povrata nose sa sobom i veći rizik. Da bi se postigao balans između profitabilnosti, likvidnosti i rizika, menadžment investicionog portfolija primjenjuje strategije upravljanja investicionim portfolijom. Razlikujemo dvije vrste strategija:

- **Aktivna strategija** – karakteristična je prije svega za „velike“ banke i u zavisnosti od predviđanja kretanja cijene ili kamatne stope hartija od vrijednosti pojavljuje se u dva oblika: „bikova“ („bulls“) i „medveda“ („bears“). Banke koje primjenjuju ovu strategiju su u velikoj mjeri uključene u berzansko poslovanje što povećanja troškove poslovanja ali i potencijalni profit od investicionih aktivnosti.
- **Pasivna strategija** – karakteristična je za „male“ banke i pojavljuje se u dva oblika: „merdevine“ („ladder“) i tegovi („barbell“). Pasivne strategije obično se fokusiraju na vremenski faktor ulaganja, drugim riječima, bave se struktuiranjem investicionog portfolija koji uključuje finansijske instrumente sa posebno odabranim rokovima dospjeća. (N. Vunajk, 2008).

Od nastanka finansijskih tržišta i prvih oblika berze tradicionalno se trgovalo sa: akcijama (stocks), obveznicama (bonds), valutama (currencies) plemenitim metalima, energentima i ostalom robom (commodities). Danas, pod uticajem informacione tehnologije, deregulacije i globalizacije znatno se povećao broj finansijskih instrumenata sa kojima se trguje na sada već globalnom finansijskom tržištu. Sam taj proces inoviranja postojećih i stvaranja novih finansijskih instrumenata naziva se finansijski inženjering. Poslovne banke su djelimično uključene u gotovo sve procese finansijskog inženjeringa i ulaganja ili korišćenja proizvoda istog. Najznačajniji proizvodi finansijskog inženjeringa su: špekulativne obveznice, obveznice bez kupona, sekjuritizacija aktive, finansijski derivati.

Špekulativne obveznice (speculative bonds) predstavljaju korporativne dužničke hartije od vrijednosti niskog kvaliteta (junk bonds). Atraktivne su jer pružaju veću zaradu investitorima i to od 3% do 4% više od visoko kvalitetnih obveznica. Špekulativne obveznice rejtingovane su sa BB i nižim rejtingzima od strane rejting agencija što govori o povećanom riziku njihovog neizvršenja (default).

Obveznice bez kupona (zero coupon bonds) su dužničke hartije od vrijednosti koje se prodaju uz diskont, pri čemu investitor dobija nominalnu vrijednost o roku njihovog dospjeća (N. Vunjak, 2008). Banka kupuje obveznice, najčešće državne, zatim razdvaja glavnica i kupone za naplatu kamate na različite novčane tokove. Od jedne obveznice kreira se veći broj novih obveznica – tako odvojeni kuponi i glavnica se samostalno prodaju. Svaki kupon postaje posebna obveznica sa nominalnom vrijednošću i rokom dospjeća.

Sekjuritizacija (securitization) predstavlja jedan od najkontraverznijih proizvoda finansijskog inženjeringa. Prvi oblici sekjuritizacije odnosili su se na prepakivanje kredita u hartije od vrijednosti, danas sekjuritizacija predstavlja proces transformacije nelikvidne finansijske aktive banke u hartije od vrijednosti koje se plasiraju investitorima na finansijskim tržištima. Poslovne banke su uključene u proces sekjuritizacije tako što odobrene kredite „prodaju“ investicionim bankama koje iste „pakuju“ u hartije od vrijednosti. Poslovna banka „servisira“ kredite dok se novčani tokovi od otplate kredita preusmjeravaju investitorima (kupcima tranša sekjuritizovane aktive).

Hartije od vrijednosti pokrivene hipotekom (mortgage-backed securities, MBS) predstavljaju jedan od najzastupljenijih oblika sekjuritizovane aktive. Odobreni hipotekarni krediti od strane poslovnih banaka se „pakuju“ u MBS. Jedna MBS se sastoji od tri tranše: nadređena tranša (senior tranche), mezaninska tranša (mezzanine tranche) i tranša prvog gubitka (subprime tranche). Novčani tokovi od otplate hipotekarnih kredita se preusmjeravaju ka investitorima nadređene tranše, koja je zbog toga rejtingovana sa AAA uz manje kamatne stope. Kada nadređeni investitori dobiju svoj novac, na redu su investitori menzanske tranše koja je nešto slabije rejtingovana (oko BB+) sa nešto većom kamatnom stopom. Investitori u tranšu prvog gubitka zadnji primaju isplatu, sa najvećim kamatnim stopama, međutim ukoliko previše zajmoprimaca prestane vraćati kredit ulagači u tranšu prvog gubitka neće uspjeti vratiti uloženi novac.

Koleteralne dužničke obaveze (CDO) su produkt sekjuritizacije kojim upravljaju investicione banke. CDO ima istu strukturu tranši sekjuritizacije i isplaćuju se po istom redosledu. U sastav CDO ulaze hartije od vrijednosti temeljene na kreditnim karticama, kreditima za kupovinu vozila, studentskim kreditima, korporativne obveznice, derivati i MBS. Pored toga, stvarali se CDO-i od drugih tranša CDO-a tkz. CDO „na kvadrat“ a kasnije i CDO „na treću“. Riječ je o jako kompleksnom proizvodu sekjuritizacije koji je privlačio širok broj investitora. Kao i kod MBS, poslovne banke su odobravale kredite klijentima i „prodavali“ iste investicionim bankama koje su ih „ubacivale“ u CDO.

Derivativne hartije od vrijednosti predstavljaju izvedene hartije od vrijednosti čija se vrijednost izvodi iz neke druge hartije od vrijednosti (finansijski derivati) ili robe, plemenitih metala i energenata (robni derivati). Primera radi, vrijednost fjučers ugovora u čijoj osnovici je nafta raste ili pada u zavisnosti od kretanja cijena nafte na tržištu. Finansijski derivati predstavljaju grupu finansijskih instrumenata koji su se naglo razvili u poslednjih tridesetak godina kao jedan od najznačajnijih proizvoda finansijskog inženjeringa. Njihova pojava je dovela do krupnih promjena na finansijskim tržištima najrazvijenijih zemalja, ali i na međunarodnom finansijskom tržištu. Danas je skoro nezamislivo finansijsko poslovanje bez poznavanja i upotrebe ovih finansijskih instrumenata (V. Subić, 2009) U osnovi, primarna funkcija finansijskih derivata je zaštita od rizika, ali u velikoj mjeri su prisutni i špekulativni motivi prilikom zaključivanja ovih poslova. U osnovne finansijske derivate ubrajaju se: fjučersi, forvardi, opcije i svopovi. Prisutan je inženjering i kod samih finansijskih derivata, primjeri toga su: opcija na fjučers, credit default swap, fjučersi indeksa obveznica, valuta, akcija, troškova života i razni „egzotični“ finansijski derivati.

Obavljanje investicionih aktivnosti poslovne banke izlaže dodatnim rizicima. Svi investicioni rizici se mogu podjeliti u dvije osnovne grupe: sistemski i nesistemski. U sistemske rizike spadaju: rizik zemlje, promjene zakonskih propisa, inflacije, kamatne stope, deviznog kursa i tržišni rizik. Na sistemske rizike poslovne banke ne mogu da utiču te u slučaju ostvarivanja nekog od sistemskih rizika menadžment banke preuzima aktivnosti kako bi se ublažile posljedice rizika i zadržao dobar finansijski položaj. Za razliku od njih, nesistemski rizici predstavljaju vjerovatnoću nastanka gubitka usled loših poslovnih odluka odgovornih lica u banci. Kada je u pitanju investicioni portfolio tu se prije svega misli na tržišni rizik i rizik default-a (ulaganje u finansijske instrumente koje rezultira gubitkom). Upravljanje rizikom predstavlja jedan od glavnih poslova u upravljanju bankom. Prilikom upravljanja investicionim portfolijom potrebno je pažljivo i kontinuirano analizirati izloženost riziku i preduzimati aktivnosti u cilju smanjenja izloženosti istom. U procesu upravljanja rizikom banke obavezno primjenjuju metodu diverzifikacije rizika ulaganjem u različite finansijske instrumente, različitih emitenata i matičnih država. Međutim, diverzifikacijom nije moguće ukloniti sve rizike. Nova prilika za zaštitu od rizika pojavila se u vidu hedžinga i finansijskih derivata koji danas predstavljaju jedne od najzastupljenijih sredstava za redukovanje izloženosti različitim rizicima. Poslovne banke su nešto više izložene riziku prilikom obavljanja investicionih aktivnosti iz razloga što to nije njihova primarna djelatnost. Ali i pored toga, svaka poslovna banka mora da formira svoj investicioni portfolio iz razloga što kreditne aktivnosti nisu dovoljne kako bi se sačuvala finansijska pozicija banke. Na menadžmentu banke je da izabere najbolju strategiju upravljanja investicionim portfoliom, što predstavlja veliki izazov globalnog finansijskog tržišta. Upravo je poslednja finansijska kriza najbolje pokazala koliko su banke i ostale finansijske institucije izložene sistemskom riziku zbog globalizacije i nastanka globalnog finansijskog tržišta na kojem su svi učesnici osjetili posljedice krize koja je pogodila finansijski sektor SAD-a.

3. Promjena strategije upravljanja portfoliom u poslovnim bankama Bosne i Hercegovine u procesu globalizacije

Bankarski sistem Bosne i Hercegovine karakteriše dominacija banaka sa inostranim kapitalom. Na dan 31.12.2018. godine, u Bosni i Hercegovini bankarsku dozvolu imalo je 23 banke od čega 16 banaka sa stranim kapitalom i 7 banaka sa većinskim domaćim kapitalom. Dominantno učešće stranih poslovnih banaka predstavlja jedno od obilježja finansijske globalizacije koja je, prema tome, obuhvatila i Bosnu i Hercegovinu. Strane banke su sa sobom donijele nove proizvode i usluge, pojačale međubankarsku konkurenciju i u budućnosti mogu biti značajan faktor razvoja finansijskog tržišta Bosne i Hercegovine. Poslovanje banaka u BiH regulisano je Zakonom o agenciji za bankarstvo RS/FBiH i Zakonom o bankama RS/FBiH. Deregulacija je prisutna i u pravnom uređenju aktivnosti poslovnih banaka. Zakonska regulativa je dala slobodu bankama da pored tradicionalnih poslova obavljaju i poslove finansijskog lizinga, kupovine, prodaje i naplate potraživanja (faktoring, forfeting i drugo), kupovina i prodaja instrumenata tržišta novca za svoj ili tuđi račun, kupovina i prodaja hartija od vrijednosti (brokersko-dilerski poslovi), upravljanje portfeljom hartija od vrijednosti i drugim vrijednostima, poslovi podrške tržištu hartija od vrijednosti, poslovi agenta i preuzimanje emisije u skladu sa propisima koji uređuju tržište hartija od vrijednosti, poslovi investicionog savjetovanja i kastodi poslovi, zastupanje, odnosno posredovanje u osiguranju u skladu sa propisima koji uređuju zastupanje i posredovanje u osiguranju. Prema Zakonu o tržištu hartija od vrijednosti, banka može obavljati poslove sa hartijama od vrijednosti pod uslovom da za to ima poseban organizacioni dio, otvoren poseban poslovni račun i da u poslovnim knjigama obezbijedi posebnu evidenciju i podatke o poslovanju tog organizacionog dijela.

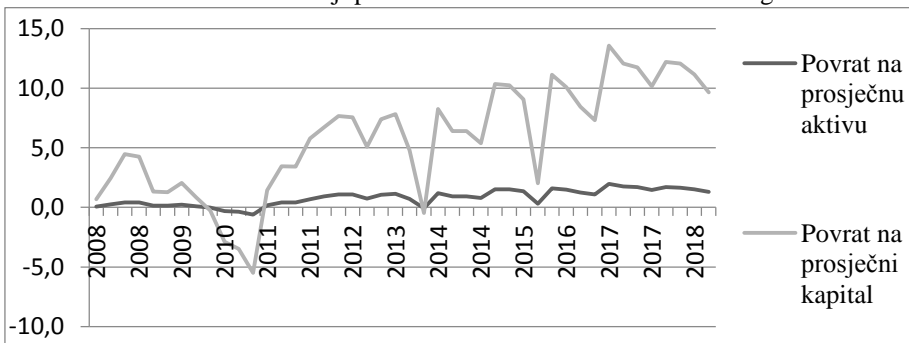
Tabela 1. Pregled strukture portfolija poslovnih banaka u Bosni i Hercegovini

	Iznosi u .000 KM			
	Novčana sredstva	Investicioni portfolio	Kreditni portfolio	Ukupni portfolio
2018	8.559.911	2.059.907	17.763.151	28.382.969
2017	7.362.446	1.845.497	16.472.221	25.680.164
2016	6.737.313	1.791.352	15.212.071	23.740.736
2015	6.254.704	1.497.252	14.757.862	22.509.818
2014	6.041.119	1.190.532	14.309.441	21.541.092
2013	5.712.175	914.038	14.107.073	20.733.286
2012	5.302.292	794.692	13.861.172	19.958.156
2011	5.558.109	679.826	13.424.603	19.662.538
2010	5.755.925	430.891	12.875.850	19.062.666
2009	6.288.233	171.611	12.842.196	19.302.040
2008	6.179.858	33.959	13.520.663	19.734.480
2007	7.104.080	58.565	11.160.946	18.323.591

Izvor: Agencija za bankarstvo RS/FBiH.

U prethodnoj tabeli prikazana je struktura portfolija poslovnih banaka u Bosni i Hercegovini. Značajna promjena u strukturi portfolija poslovnih banaka u posmatranom periodu primjetna je kod investicionog portfolija koji je povećao svoj udio sa 0,32% koliko je iznosio u 2007. godini na 7,26% u ukupnom portfoliju. Kreditni portfolio, koji odražava primarnu aktivnost poslovnih banaka se takođe povećao što predstavlja dobar pokazatelj bankarskog sektora BiH. Iznos i učešće novčanih sredstava govori o likvidnosti bankarskog sektora. Važno je istaći i trend smanjenja prihoda od kamata i sličnih prihoda (izazvano smanjenjem kamatnih stopa) i trend povećanja operativnih prihoda banaka. Na kraju 2014. godine prihodi od kamata i slični prihodi iznosili su 771 milion KM, dok su operativni prihodi iznosili 326 miliona KM. Četiri godine kasnije (2018. godine), prihodi od kamata i slični prihodi iznosili su 741 milion KM (što predstavlja smanjenje od 3,89%) dok su operativni prihodi povećani na 440 miliona KM, što predstavlja povećanje od 34,97%. Smanjenje prihoda od kamata predstavlja problem za bankarski sektor koji, da bi nadoknadio izgubljenju dobit od kreditnih aktivnosti ulazi u nekreditne aktivnosti. Po svom iznosu, u najznačajnije prihode od operativnih aktivnosti spadaju: prihodi od usluga platnog prometa, prihodi po osnovu poslovanja sa devizama, prihodi po vanbilansnim poslovima te ostali operativni prihodi kao što su prihodi od poslova trgovanja, naplaćenih otpisanih potraživanja, učešća u kapitalu i dr. Iz svega toga vidljivo je da se bankarski sistem Bosne i Hercegovine kreće u pravcu tranzicije gde banke pored tradicionalnih poslova ovladavaju i nove operativne forme poslovanja što im je omogućilo da, i pored smanjenja prihoda od kamata i sličnih prihoda, povećaju svoju profitabilnost.

Grafikon 2. Pokazatelji profitabilnosti banaka u Bosni i Hercegovini.

Izvor podataka: Centralna banka BiH.

Dva ključna pokazatelja profitabilnosti banaka predstavlja povrat na prosječnu aktivu i povrat na prosječan kapital. Dobijaju se iz odnosa neto dobiti i prosječne aktive, odnosno prosječnog kapitala. Strategijski pravac usmjeren ka stvaranju nove operativne forme poslovanja pokazao se kao rješenje u uslovima izražene nebankarske konkurencije. Daljom transformacijom bankarski sektor BiH težiće ka modelu poslovanja bankarskog sektora zapadnih ekonomija, razvijanju finansijskog tržišta i privrede BiH.

ZAKLJUČAK

Globalizacija je nepovratni trend sa kojim se danas susreću sve finansijske i nefinansijske institucije. Prilagođavajući se uslovima globalizacije banke su kroz deregulaciju i primjenu informacione tehnologije preformulisale bazični princip poslovanja i usmjerile se ka stvaranju nove operativne forme sa pružanjem savremenih finansijskih usluga. Procesi globalizacije i deregulacije uticali su na povećanja međubankarske konkurencije i konkurencije između banaka, osiguravajućih kompanija, investicionih fondova i ostalih finansijskih institucija zbog međusubnog preplitanja poslova. Zajedničko za sve finansijske institucije jeste njihovo povećano prisustvo na globalnim finansijskim tržištima gdje im na raspolaganju stoji neograničen broj finansijskih instrumenata koji se finansijskim inženjeringom u kontinuitetu inoviraju. Sa porastom plasmana banaka porasli su i rizici vezani za plasmane pa je tako upravljanje rizikom postalo jedan od glavnih poslova u upravljanju bankom. Bankarski sistem Bosne i Hercegovine karakteriše prisustvo velikog broja stranih banaka, što je jedna od glavnih odlika globalizacije. U domicilnom bankarstvu došlo je do povećanja investicionih aktivnosti banaka u poslednjoj deceniji i stvaranja operativne forme poslovanja koja je i pored smanjenja kamatnih prihoda održala visok stepen profitabilnosti poslovnih banaka.

LITERATURA

- [1] Agencije za bankarstvo RS i FBiH <https://www.abrs.ba/> , <https://www.fba.ba/>
- [2] Centralna Banka BiH <https://www.cbbh.ba/>
- [3] Hiriyappa B. "Investment Management: Securities and Portfolio Management" 2008, New Age International.
- [4] Sherman M. "Short History of Financial Deregulation in the United States" 2009, Center for Economic and Policy Research.
- [5] Stankić R. "Elektronsko poslovanje" 2014, Ekonomski fakultet Univerziteta u Beogradu.
- [6] Subić V. "Proizvodi finansijskog inženjeringa" 2009, VPŠ strukovnih studija, Novi Sad.
- [7] Vorobyev A. "Investments in commercial banking: core concepts and risk management strategies" 2012, Turku University of Applied Sciences.
- [8] Vunjak N. "Korporativno i investiciono bankarstvo" 2008. Ekonomski fakultet Subotica.

SUMMARY

Under the influence of the globalization of financial markets, commercial banks are leaving the traditional business model and focus on creating a new, operational business model, providing a large number of modern financial services. Banks are present in almost all financial markets and are one of its most important participants because of the enormous capital they have. In developed countries are widely present investment activities in which banks focus their attention on creation of investment portfolios, investment risks, diversification, hedging and financial derivatives. The banking system of Bosnia and Herzegovina enters the process of transition and creation of an operational business model that corresponds to the prevailing market conditions. The new banking business model, as well as of other financial institutions that follow up-to-date trends, will significantly contribute to the development of Bosnia and Herzegovina financial market.